

УДК 373.3:087.5

**ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА»**

Н.І.Богданець-Білокаленко

*доктор педагогічних наук, доцент,**Київський університет імені Бориса Грінченка*

У статті проаналізовано навчальну програму з дитячої літератури для студентів напряму підготовки «початкова освіта», розкрито зміст діяльності на семінарських заняттях та під час виконання самостійних завдань. Окреслено необхідний обсяг знань студента з дитячої літератури (фольклорна і авторська література, основи літературознавства, аналіз художніх творів), що є важливим на уроках читання в початковій школі. Наголошується на важливій проблемі – формування літературної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення дисципліни «Дитяча література».

Ключові слова: *дитяча література, літературна компетентність.*

Майбутній учитель початкових класів повинен бути добре обізнаний із найкращими творами фольклорної та авторської літератури, мати елементарні відомості з літературознавства, вміти аналізувати епічні та ліричні твори. Тобто повинен мати сформовану літературну компетентність. Особливою складовою художньої літератури є *література для дітей*. За визначенням У.Гнідець, «самобутній, самодостатній літературний феномен» [1, 27] має свої закони творення, свої особливості, своїм змістом і формою відповідає світосприйманню та інтелектуальному розвитку дітей різного віку: дошкільного, молодшого, середнього й старшого шкільного віку.

Навчальними планами університету передбачено вивчення студентами навчальної дисципліни «Дитяча література». Це та галузь, яка малодосліджена, не існує єдиного повного підручника з критичним аналізом творчих надбань письменників, розвитку дитячої літератури, формування теорії та критики літератури для дітей. Актуальними залишаються питання розробки нових підходів до вдосконалення та реалізації змісту й завдань навчальних програм з курсу «Дитяча література», формування літературної компетентності у процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Під час вивчення курсу «Дитяча література» студенти знайомляться з історичними особливостями розвитку дитячої літератури, її періодизацією, з ідейно-естетичним змістом найкращих, вартісних творів українських та зарубіжних письменників, адресованих дітям дошкільного віку, засвоюють основні елементи теорії літератури; аналізуючи художні твори, оперують літературознавчими поняттями, змістом основних творів. Такий підхід викликає у студентів інтерес до дитячих книг, бажання вміти в них самостійно орієнтуватися, виразно читати, розповідати про них, тобто готує до того, щоб майбутній учитель міг ефективно використати літературні багатства для формування особистості сучасної дитини. Адже значну роль у вихованні молодого покоління – духовно багатого та національно свідомого – відіграє дитяча література. Саме через літературу, через рідне слово дитина духовно поєднується зі своїм народом, знайомиться з історією, культурою своєї землі, вчиться розуміти Добро, Красу, Любов. Художнє слово збагачує дитину досвідом, сприяє вихованню естетичних смаків, а в старшому віці формує високі духовні цінності.

Під час семінарських занять та самостійної роботи студенти набувають таких умінь і навичок: аналізувати твори дитячої літератури різних видів та жанрів, виходячи зі своїх теоретико-літературних знань; визначати їх зміст, освітньо-виховне та естетичне значення; використовувати жанри дитячого фольклору та кращі твори письменників не тільки на уроках літератури, природознавства, мови, але й у повсякденному житті дітей; оцінювати дитячі книжки з погляду педагога, визначати, для якого віку вони рекомендуються, який пізнавальний, виховний та естетичний потенціал мають; самостійно підготувати коротке повідомлення про письменника, використовуючи його книги та літературно-критичні матеріали; складати казки про персонажів слов'янської міфології; писати короткі анотації та рецензії, оформляти тематичну чи авторську книжкову виставку; визначати основні мотиви творчості письменників; самостійно підбирати твори різних письменників до визначеної тематики. Всі ці уміння й навички в

майбутньому допоможуть вчителю краще, цікавіше й змістовніше проводити заняття з художньої літератури та розвитку мовлення, використовувати художнє слово під час спостережень, прогулянок, проведення режимних процесів та у повсякденному житті, прищеплюючи таким чином дитині інтерес до книжки, бажання слухати, а згодом і самостійно читати літературні твори. Саме в цьому контексті можемо вести мову про літературну компетентність майбутніх учителів початкової школи.

Виходячи з тлумачення академіком Аллою Богуш понять «компетентність», «професійна компетентність» [2, 11], подаємо визначення літературної компетентності. *Літературна компетентність* майбутнього вчителя визначається належним володінням комплексом літературознавчих знань, умінь і навичок, що дає можливість фахово й професійно читати твори художньої літератури, вміло їх використовувати в навчальному процесі школи; творчо мислити, порівнювати, узагальнювати, зіставляти та робити висновки за прочитаними художніми текстами; «мати власну інтерпретаційну точку зору» [3, 26]. Головними компонентами літературної компетенції, на думку Т.Качак, є читацька, літературознавча, бібліотечно-бібліографічна компетенції, які формуються та розвиваються у дітей починаючи з дошкільного віку і протягом подальшого спілкування з книгою [3, 26]. У процесі викладання літератури для дітей, у контексті названих компетенцій, варто звернути увагу на розширення читацького кругозору студентів (вони мають бути обізнані з літературою для дітей – і класичною, і сучасною), формування навичок елементарного аналізу художнього тексту (і прозового, й поетичного), поглиблення літературознавчої бази. Важливим є також вивчення студентами – майбутніми вчителями початкових класів – поетичних творів напам'ять, оскільки всі процеси життєдіяльності, прогулянки й заняття відбуваються в супроводі художнього слова.

Значущість духовного спрямування художнього слова розкривається в багатогранності різноманітних жанрів поезії та прози, починаючи від фольклорних витоків і до сучасної авторської книжки для дітей. Отже, окреслимо першу особливість вивчення дитячої літератури, що сприятиме, своєю чергою, формуванню літературної компетентності студентів – ***ознайомлення з творами слід проводити у хронологічній послідовності, починаючи з народної творчості*** (фольклору). Це сприятиме системності знань студентів, цілісному сприйняттю дитячої літератури. Розкриємо основні знання, які повинні мати майбутні вчителі у процесі ознайомлення з народним словом.

Одним із початкових етапів формування національної свідомості дитини, прищеплення духовних цінностей з раннього віку є використання самобутності художнього слова українського фольклору. Адже усна народна творчість втілює народну мудрість, народні ідеали. У ній відбивається національна психологія, національна свідомість народу, його історія, філософія, мораль, правові закони.

Майбутні педагоги повинні розуміти, усвідомлювати й знати різницю між прислів'ями та приказками (пареміями), їх походження, тематику тощо.

Науково-методична грамотність учителя неодмінно сприятиме правильному формуванню у свідомості дитини загального теоретичного визначення прислів'їв, приказок та інших фольклорних жанрів. Дитина усвідомлює, що прислів'я – це вислів, який у вигляді ритмічно побудованого чи заримованого речення передає багатомістові спостереження людства, окремого народу. Це поведінкові стосунки між членами родини, обрядовий досвід і традиції, спілкування з природою, праця, будь-які явища, що мають вираження мудрим словесним узагальненням, яке навчає. Чимало прислів'їв і приказок не втратило актуальності вже цілі століття. Дітям притаманна природна обдарованість, образне мислення, розвиткові якого великою мірою сприяють прислів'я, приказки, загадки тощо.

Малі жанри фольклору позитивно впливають на образне мислення дитини, мовленнєві здібності та розкривають талант і творчість у формі малювання, вишивки, графіки та інших видів мистецтва. Власне, це є другою особливістю вивчення літератури для дітей – ***літературознавчі (теоретичні) знання*** студентів. Вони повинні давати визначення, розрізняти жанри дитячого фольклору.

Після фольклору знайомимо студентів із найбільшим пластом – ***авторською літературою у хронологічній послідовності***, спираючись на історичні, суспільно-політичні проблеми, на тлі яких розвивалася дитяча література і до сьогодення. Студенти повинні знати основні відомості про письменника, його літературний доробок, мотиви творчості, знати сучасних дитячих

письменників. Для покращення сприймання і засвоєння матеріалу пропонуємо на лекціях мультимедійні презентації з цікавими, маловідомими фактами з життя літературних діячів, з цитатами із літературно-критичних матеріалів, відеоінтерв'ю з сучасними письменниками. До семінарських занять студенти готують міні-презентації про письменників, як сучасних, так і класиків тощо.

Ще одна особливість вивчення дитячої літератури, а разом з тим і складова літературної компетентності, – *системний аналіз творів для дітей*. Студент має виокремити у творі освітню й виховну функції, визначити тему, ідею твору, головного героя, дати йому характеристику, знайти у творі художньо-поетичні засоби, визначити риму тощо.

Остання особливість вивчення літератури для дітей студентами – майбутніми вчителями – пов'язана із методичним аспектом. Це *практичне використання літератури* в навчально-виховному процесі дошкільного закладу. Адже літературну компетентність учителя засвідчують не тільки знання творів та аналітико-критичні навички, але й уміння практично, методично правильно застосувати у роботі з дітьми.

1. Гнідець У. С. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва у світлі наукової критики / Уляна Святославівна Гнідець // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 1. – Тернопіль : Богдан, 2011. – С. 25-35.

2. Богуш А. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. Реалізація завдань освітньої лінії «Мовлення дитини» / Алла Богуш, Наталія Гавриш // Дошкільне виховання. – 2012. – № 10. – С. 8-14.

3. Качак Т. Особливості вивчення літератури для дітей у контексті підготовки майбутніх вчителів початкової школи / Тетяна Качак // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. – № 4 (Ч. 1). – С. 25-30.

Богданец-Билоскаленко Н. И. Формирование литературной компетентности студентов в процессе изучения курса «Детская литература».

В статье проанализирована учебная программа по детской литературе для студентов направления подготовки «начальное образование», раскрыто содержание деятельности на семинарских занятиях и в процессе выполнения самостоятельных заданий. Определен необходимый объем знаний студента в отношении детской литературы (фольклорная и авторская литература), который важен на уроках чтения в начальной школе. Подчеркивается важная проблема – формирование литературной компетентности будущих учителей начальных классов в процессе изучения дисциплины «Детская литература».

Ключевые слова: детская литература, литературная компетентность.

Bogdanets-Biloskalenko N. I. Formation of literary competence of the students in the process of studying the course «Children's literature».

In the article the syllabus on children's literature for the students studying the course of training "primary education" is analyzed, the content of activities both at the seminars and in the process of independent work is specified. The scope of knowledge of the students on children's literature (both folklore and author's literature) is stipulated, which is significant at the reading lessons in primary school. An important problem of forming literary competence of future teachers of primary school in the process of studying the discipline "Children's literature" is accentuated.

Key words: children's literature, literary competence.